

Vlastimir Vuković

***POST FESTUM: Budžetsko smrzavanje Bugarske na pragu žarkog leta
Gorki plodovi evra posle samo pet meseci u okrilju evrozone!***

Jul 2026.

Ovogodišnji put Bugarske od uzleta u evrozonu do pada u budžetsku prašinu bio je zastrašujuće kratak – od **prvog januara** kada je oficijelno uveden evro, do **trećeg juna**, kada je Evropska Komisija predložila **pokretanje procedure prekomernog deficita**.

Naizgled suvoparna vest, objavljena istog 3. juna, sažeto opisuje predstojeću budžetsku golgotu ove članice Evropske Unije (*Reuters: EU proposes disciplinary action against Bulgaria over excessive deficit, Jine 3, 2026*): „Evropska Komisija je u sredu predložila pokretanje disciplinskog postupka protiv Bugarske zbog budžetskog deficita koji prelazi limite utvrđene pravilima EU. Govoreći pre najave Komisije, ministar finansija Galeb Donev je rekao da će bugarski budžetski deficit verovatno dostići 7,4% bruto domaćeg proizvoda ove godine, dodajući da će to pokrenuti disciplinske mere Evropske Unije. Donev je rekao da su prethodne vlade uzastopno prijavljivale godišnje deficite od 3% BDP-a tokom poslednjih pet godina odlaganjem određenih plaćanje. [...] Donev je rekao da vlada mora preduzeti mere, uključujući zamrzavanje prihoda i smanjenje državne potrošnje, kako bi deficit bio doveden u EU okvire. Zemljama u okviru ove procedure daju se rokovi i određene fiskalne mere kako bi vratile svoje finansije u red. Ako ne deluju, EU može izdati upozorenja i, **za članice evrozone**, nametnuti **finansijske sankcije**, kao što su kazneni penali.“

Detalje budžetskih grehova Bugarske i njene *prekomerne* javne potrošnje otkriva *Preporuka Evropske Komisije za Preporuku Saveta*, sa birokratski bezličnim i dugim naslovom - European Commision: Recommendation for a COUNCIL RECOMMENDATION on the economic, social, employment, structural and budgetary policies of Bulgaria {SWD (2026) 202 final}, Brussels, 3.6.2026.

Ukratko: „Prema podacima Evrostata, deficit opšteg budžeta Bugarske porastao je sa 3% BDP-a u 2024. na **3,5% BDP-a u 2025** godini. Povećanje deficita u 2025. uglavnom je posledica **povećanja plata** u javnom sektoru, posebno u oblasti odbrane i bezbednosti, povećanja socijalnih rashoda, uključujući automatsko **indeksiranje penzija** i **državnih investicija** u Bugarski energetske holding“ (str. 3).

Predviđanja: „U budućnosti se očekuje da će demografski razvoj igrati ključnu ulogu. **Starenje stanovništva** stalno će pritiskati *socijalne rashode*, posebno penzije i zdravstvenu zaštitu, koji se takođe suočavaju sa izazovom adekvatnosti. Istovremeno, *dodatni rashodi* vezani za **jačanje odbrambenih kapaciteta**, nacionalnih i kolektivnih, verovatno će dodatno opteretiti javne

finansije. Bez odgovarajuće politike, ovi faktori će otežati održavanje **fiskalne discipline**... *Poreski prihodi*, kao udeo u BDP-u, ostaju znatno ispod proseka EU, što ograničava sposobnost zemlje da finansira javne usluge i investicije“ (str. 5).

Zapažanja: niska naplata poreza; najveća siva ekonomija EU; korupcija, posebno na visokom nivou; javne nabavke; nezadovoljavajuća istraživanja i inovacije; energetska siromaštvo; niska energetska efikasnost; niska dekarbonizacija; malo električnih vozova; ranjivost na klimatske rizike; loše obrazovanje; nedostatak veština koji ometa konkurentnost; opadanje ukupne zaposlenosti, četiri godine zaredom; rekordno niska nezaposlenost od 3,5%; nedostatak radne snage (potrebno preko 230.000 dodatnih radnika); visok udeo mladih ljudi koji nisu zaposleni niti se školuju, posebno osoba sa invaliditetom i Roma; siromaštvo, nejednakosti i izazovi za socijalnu zaštitu (str. 6-10).

Preporučene mere / ciljevi: pridržavati se maksimalnih stopa neto rashoda; pojačati rashode za odbranu; efikasnija javna potrošnja i postepeno prilagođavanje budžeta; poboljšati energetska efikasnost; suzbijati sivu ekonomiju; bolja naplata poreza; nastavak reformi i investicija u okviru Mehanizma za oporavak i otpornost; nastaviti sa programom kohezivne politike; poboljšati funkcionisanje javne uprave; mere protiv korupcije, posebno na visokom nivou; jačanje nezavisnosti sudstva; efikasnije javne nabavke; ojačati funkcionisanje i nezavisnost regulatora; veća efikasnost javnih investicija u istraživanja i razvoj; dalja dekarbonizacija i vetrogeneratori na kopnu i moru; uvoditi čistiji prevoz; jačati stručno obrazovanje prema potrebama tržišta rada; povećati zaposlenost nedovoljno zastupljenih grupa; rešiti pitanje socijalne inkluzije; efikasniji zdravstveni sistem (manje bolnica, više ambulanti); ravnomernije rasporediti zdravstvene radnike širom zemlje (str. 11-12).

Pažljivi čitalac sažetka ove Preporuke uočiće da se radi ne samo o budžetskim nedaćama najperifernije članice evro zone i cele EU, već o njoj egzistencijalnoj drami. Posle egzodusa svojih najvitalnijih, najobrazovanijih i najproduktivnijih građana, pokrenutog ulaskom u EU, Bugarska je ostala sa manjkom radnika i viškom penzionera, uz nebrojene druge akutne probleme. Zajedno, oni neminovno uzrokuju sve veći budžetski deficit, usporavaju rast BDP-a i zatamnjuju perspektive ove balkanske zemlje u oficijelnom evropskom okrilju. Ne postoje EU mere i fondovi koji mogu ublažiti, a kamoli rešiti navedene probleme, počev od najvećeg – depopulacije i starenja stanovništva. Čak ni uz dalji priliv stotina hiljada imigranata iz Azije i Afrike, koji Balkan vide samo kao usputnu stanicu ka željenom Zapadu. S druge strane, milionski domaći ljudski kapital uglavnom je nepovratno izgubljen, dok će stopa mortaliteta neizbežno nadmašivati stopu novorođenih.

Vratimo se budžetskom deficitu, koji je bio okidač pruskih disciplinskih mera Brisela protiv Bugarske. Prema relevantnom *Izveštaju* Evropske Komisije, objavljenom istog 3. juna ove godine (European Commission, Report from the Commission – Bulgaria, Germany, Estonia, Latvia, Slovenia, COM (2026) 302 final), samo je Bugarska sa budžetskim minusom od 3,5% BDP-a premašivala dozvoljeni limit, dok je Hrvatska bila na granici od 3,0%. U 2026. svih pet analiziranih zemalja već ima prekomerni deficit, koji će se nastaviti i u 2027. Ostale zemlje-članice imaju niži deficit od dozvoljenog ili suficit (Grčka, Kipar, Irska, Danska, Portugalija), što se očekuje i u 2026. i 2027, dok se Francuska ne spominje (str. 6).

„Komisija je jula 2025. aktivirala nacionalnu klauzulu o izuzeću kako bi olakšala povećanje odbrambenih rashoda Bugarske u periodu 2025-2028. Bez povećanja odbrambenih rashoda deficit u 2025. iznosio bi 2,9%. Međutim, u 2026. deficit bez povećanja odbrambenih rashoda iznosio bi 3,5%, što je iznad referentne vrednosti. Zato je doneta *Preporuka* sa ciljem ispravljanja prekomerno deficita.“ (str. 24). Na prvi pogled ništa strašno, jer je trenutno 11 zemalja-članica EU podvrgnuto postupku prekomernog deficita – Austrija, Belgija, Finska, Francuska, Mađarska, Italija, Malta, Poljska, Rumunija i Slovačka, dok je 16 članica okončalo taj postupak (europa.eu: Excessive deficit procedures – overview, July 2026).

Bugarskoj takođe ide u prilog što je, uprkos natprosečnom tekućem budžetskom deficitu, jedna od tri najmanje zadužene EU članice (pored Estonije i Danske), sa javnim dugom od 28,5% BDP-a. U odnosu na prosečnu zaduženost evrozone (88,9%) i EU (82,9%), kao i na najzaduženije članice pojedinačno – Grčku (143,5%), Italiju (138,9%), Francusku (117,6%), Belgiju (109,1%) i Španiju (101,6%), Bugarska je nisko zadužena zemlja. Čak i u poređenju sa Nemačkim 64,4% njena relativna zaduženost je 2,3 puta niža (Eurostat – Euro indicators – General government debt to GDP, July 2026). Jednostavno, javni dug je akumulirani budžetski deficit, što znači da nešto veći Bugarski deficit ne bi mogao narednih godina da ugrozi servisiranje njenih obaveza prema poveriocima, uglavnom iz evrozone.

U procesu otplate javnog duga Bugarsku očekuje suočavanje sa famoznim članom 125 Ugovora o EU, koji **striktno zabranjuje pružanje finansijske pomoći zemljama u problemima**. Prenosom sopstvenog monetarnog suvereniteta na ECB od početka ove godine Bugarska nije umanjila mogućnosti angažovanja svoje centralne banke, jer su one već bile ograničene monetarnim režimom valutnog odbora (slično BiH). Sistem uveden 1997. godine bio je vezan fiksnim paritetom za nemačku marku, kasnije evro, dok su devizne rezerve zemlje automatski određivale novčanu masu u levima. To je ključna razlika Bugarske i preostalih EU članica van evrozone sa sopstvenim centralnim bankama. Jednostavnije rečeno, Bugarska je podnela relativno najmanju monetarnu žrtvu, ali je njena fiskalna samostalnost bitno sužena. Svaki predlog budžeta pre Narodne skupštine mora odobriti Evropska Komisija, uz obaveznu primenu mera fiskalne konsolidacije i pretnju kaznama, koje se ne mogu izricati EU članicama van evrozone.

Napred citirana *efikasnija javna potrošnja* je, pored *bolje naplate poreza*, primarna mera sugerisana Preporukom Evropske Komisije i Saveta. Usporenije prilagođavanje penzija rastu opšteg nivoa cena manje je ekonomski, a više politički problem, mada će neminovno uticati na domaću agregatnu tražnju. Mnogo veći ekonomski i društveni problem je ograničavanje plata u javnom sektoru, inače najnižih u celoj Uniji. To će neizbežno umanjiti već nizak kvalitet javnih usluga i, što je još pogubnije, podstaći novi talas emigracije najstručnijih kadrova. Pri tome ne treba zaboraviti da jedna od tri definicije određuje BDP kao sumu faktorskih dohodaka (plata, profita i renti). Tako se stvara preteća interaktivna spirala: depopulacija – starenje – ekonomska stagnacija – trajni budžetski deficit – rastući javni dug – dalja emigracija.

Da li ima spasa Bugarskoj. Teško. Mnogo teže nego drugim istočnoevropskim zemljama u EU. Slobodu kretanja ljudi u EU ni jedna zemlja-članica ne može i ne treba da ograničava. Slični problemi muče i sve zemlje - kandidate za članstvo, koje još uvek imaju kakvu-takvu

monetarnu i fiskalnu samostalnost. Naravno, neposredni uzrok ovako sumorne perspektive nije evro, već pravila evrozone i *pruski* strog član 125 Ugovora o EU.

Na kraju, interesantno je da niko do sada, koliko mi je poznato, nije uradio komparativnu finansijsku analizu javnih ulaganja u obrazovanje i stručnu obuku građana koji su emigrirali, s jedne strane, i neto priliva sredstava iz EU fondova, s druge strane. Provizorno se može proceniti da EU *danak* u stručnim i osposobljenim ljudima, pretežno mladima, po pravilu daleko nadmašuje „dobijena“ sredstva.

Dobijanje sredstava od drugih, posebno od Nemaca, slikovito ilustruje priča koju sam prošlog meseca čuo u selu Ribare ispod Jastrepca. U dvorištu tamošnje osnovne škole, gde me je privukla napuštena školska zgrada, tik pored nove, sreo sam profesora razredne nastave koji mi je prepričao svedočenje jednog đaka iz Drugog svetskog rata. Pošto su nemački vojnici došli u školu, bez hapšenja i streljanja, saznali su da nema hleba i sutradan su poslali kamion brašna. Ushićenje svakog domaćeg EUforičara takvim primerom vojničkog ponašanja okupatora remeti samo jedna elementarna činjenica – brašno nije bilo nemačko, već srpsko.